

Rasmus de Abelin.
Af **Anthon M. Wiesener.**

I sin Bergenbeskrivelse skriver **H o l b e r g**: »I det øvrige kand man sige, at Bergen ikke haver været det Sted, hvor lærde Folk og **P h i l o s o p h i** kunde finde Fornøjelse at fæste deres Sæde, saasom Staden har haft temmelig Mangel saa vel paa Bøger, som paa **l i t e r a t e** Folk. **Mag. E d v a r d s e n**¹⁾ taler vel prægtigen om det Bibliothek²⁾, som har været i Dom-Kirke-Capellet, men det er troeligt, at det hverken har været af megen Storhed eller Vigtighed. Det var derfor underligt, at den store **V o y a g e u r** og **P h i l o s o p h u s A b e l i n**, der i saa lang Tid havde opholdt sig udi Italien, kunde persvadere sig til at bortdrive sin Alderdom udi Bergen. Den samme boede udi min Barndom der i Staden, men var kun lidet agtet. Saaledes gik det ogsaa den store Norske Historieskriver **T o r m o d T o r v e s e n**, hvilken boede³⁾ nogle Mile fra Staden ud paa Landet, men var udi Bergen fast ubekjendt«.

Hvem var saa denne store **V o y a g e u r** og **P h i l o s o p h u s A b e l i n**? Stort mer end, hvad Holberg har berettet om ham, vides ikke. I de store biografiske værker omtales han ikke. Hvor han var fra, og hvad slegt han var af, har til denne dag, mig bekjendt, ikke været behandlet.

Jeg skal derfor her prøve paa at give en samlet fremstilling af Abelins biografi hentet ud fra, hvad der tidligere i forskellige værker⁴⁾ er berettet om ham, samtidig som jeg dertil skal føie en del nye oplysninger om ham og hans slegt, der maaske tør være et spor til nøiere efterforskning om ham i Danmark.

Af **B r a e m s** reise til Holland sees, at Abelin i 1659 var fransk sekretær ved ambassaden i Haag — det er den ambassade **F r e d r i k d e n 3 d i e** sendte derned i 1659. Holberg anfører, at Abelin tillige i lang tid havde opholdt sig i Italien.

1) Edvard Edwardsen: Bergens Beskrivelse 1674, utrykt manuskript.

2) Opbrændte ved storbranden i Bergen 1702.

3) **T o r f æ u s** boede dog temmelig langt fra Bergen — paa gaarden **S t a n g e l a n d** paa **K a r m ø e n** (i nærheden af **H a u g e s u n d**).

4) **E. C. W e r l a u f f s** historiske oplysninger til **N i e l s K l i m s R e i s e** (**C h r. D o r p h** 3. udg. 1874). **V. O l s v i g**: **L u d v i g H o l b e r g s u n g e d a g e**. **L u d v i g H o l b e r g**: **B e r g e n s B e s k r i v e l s e**. **A. E. B o y e**: **H o l b e r g i a n a**. **B r a e m s r e i s e r**. **C. W. S m i t h**: **O m H o l b e r g s L e v n e d**. **N. M. P e t e r s e n**: **B i d r a g t i l d e n d a n s k e L i t e r a t u r s H i s t o r i e**.

Holberg benytter i Nils Klim Abelins navn gjentagne gange. Saaledes lyder titelen:

»Niels Klims underjordiske Reise, indeholdende en ny Theori om vor Jord, og det hidtil os ubekjendte femte Monarkies Historie. Efter et i afdøde Abelins Bogsamling fundet Manuskript«.

I sine historiske notiser til Nils Klim oplyser E. C. Werlauff følgende om Abelins virksomhed i kong Fredrik den 3dies tjeneste:

28. januar 1659: kongebrev til Selius Marselius om »at forstrække Rasmus Abelin 300 rdl., som siden skulde godtgjøres i hans regnskab«; 8. april s. a. til rigsraad og rentemester Peder Reedt: at Os elsk. Rasmus Abelin bekommer saa meget post- og forgyldt papir, som han behøver til at skrive paa«; 5. nov. s. a. til Gabriel Marselius: »indtil videre at lade Os elsk. E. R. Abelin aarligen fra brevets dato mod qvittering bekomme 100 rdlr.«; d. 8. s. m. til Jens Lassen: »for at forskyde og levere til Os elsk. E. R. Abelin 200 rdlr., tagende derpaa hans beviis, hvorefter de Dig af de kronens indkommende penge skal betales«. (Alt i Sjællandske Tegnelser, rigsarkivet).

Kongen brugte Abelin dels som sekretær ved gesandtskaber i udlandet dels som sin (hemmelige) agent og korrespondent i fremmede lande. Det sidste erfares af følgende for ham udfærdigede kongelig bestalling »paa at avisere hvis udenlands passerer«, dat. Kjøbenhavn den 31. oktbr. 1659: Fr. I I I gjøre alle vitterligt, at Vi naadigst haver antaget og bestillet, saa og hermed antage og bestille Rasmus Abelin til at correspondere og avisere hid hvis skrivværdigt kan falde paa de Steder, hvor han henreisendes vorder, være sig Flandern, Braband, Holland, England, Frankerig eller andre Steder, hvorfor Vi hannem for samme Tjeneste naadigst haver lovet aarligen at ville give lade 400 rdlr. (Sjæll. Register).

Abelin har derfor været en person af betydenhed og af lærd dannelse. Holberg tillægger ham et latinsk Skrift. Hans mange reiser og sprogkundskaber har vel gjort ham særlig skikket for diplomatiske forretninger. Paa hvilken maade Abelin, hvis borgerlige navn var Rasmus Christensøn er kommet ind paa denne bane, kjender vi ikke. Jeg har ikke kunnet finde hans navn i Kjøbenhavn universitets matrikel i tiden 1640—1660. Werlauff antyder, at navnet Abelin formodentlig er en latinsk oversættelse af tilnavnet Abel. I universitetsmatrikelen findes under 12. juli 1680 immatrikuleret som privatist fra Bergen en Erasmus Abelinus. Hvem denne er, lar sig ikke nu oplyse. En slegtning til Abelin er det neppe; maaske én som er opkaldt efter den berømte mand.

Efter kong Fredrik den 3dies dod i 1670 finder vi Abelin igjen

i Bergen. Af Braems reise i Norge 1673—1674 erfares, at da Braem i juli 1673 var rundt for at søge efter logis i Bergen, kom han paa sin vandring til kjøbmanden *Anders Jacobsen Dischingthun*, som boede paa Stranden (Strandgaden). Her fik han et værelse for 2 rdlr. om ugen. Paa samme kammer havde, skriver han, *Monss. d'Abelin* logeret. Et par dage senere besøgte Braem *Abelin*, »hvilken jeg tilforn havde kjendt udi Holland«.

Abelin har saaledes opholdt sig i Bergen allerede i 1673 og havde boet der i mindst 10 aar, før *Holberg*¹⁾ blev født.

Ilvad grunde, der kan have bevæget *Abelin* til at »bortdrive sin tid« i det ulærde Bergen, faar staa hen. Byen var dengang den næststørste i Norge og Danmark med en antagen befolkning paa 20000 mennesker. *Kjøbenhavn* havde 60000.

Den stærke handelsrørelse bragte jo Bergen i en meget livlig forbindelse med udlandet, og der var til stadighed fuldt op af fremmede folk.

Nok er det — her havnede, levede og døde den store *Voyageur* — kun lidet agtet. *Abelin* var ugift og har vel fort et eremitliv. Paa leiede kammere har han henlevet sit liv i ubemærkethed og ensomhed, slig som han selv har ønsket det, naar han valgte Bergen til bopæl.

Abelin døde i Bergen i juni 1709. Den 12. samme maaned blev han begravet i Nykirken. Herom heder det i kirkebogen: »1709 d. 12. junij *Rasmus de Abelin* ungarl begravet under alteret med alle klokker og ligprædiken«.

I 1709 d. 15. juli blev der ifølge »Hovedarvebogen« (Stiftsarkivet) »foretagen skifte og registrering efter afg. *Erasmus de Abelin*, som blev sluttet d. 13. jan. 1710, hvor da hans efterladte formue beløb sig til 2867 rdlr. *Michel Busch* blev kurator for arven. I hovedarvebogen indførtes kun de skifter, hvori der var umyndige og fraværende arvinger. Kun en kort ekstrakt indførtes, saa stort andre oplysninger end ovenanførte findes ikke. I dette tilfælde er arvingerne, som ikke kjendtes, unævnt.

Imidlertid fandt jeg fornylig i Stadsportarkivet (d. e. Bergens byarkiv) blandt indkomne breve til magistraten for 1711 nedenanførte brev ang. arven efter *Abelin*.

Af dette brev fremgaar, at *Rasmus Abelin* i *Mariager* havde havt en fuldbroder ved navn *Anders Christensön Klocher*. Denne klokker i *Mariager* havde efterladt sig 3 børn: *Gregorius Anderssön*, *Nicolai Anderssön* og *Dorthe Andersdatter*. Den sidste, som i 1710 var enke og boede i *Mariager*, krævede arv efter onkelen. Hendes ældste

¹⁾ *Holberg* født 1684.

bror Gregorius mente man forlængst var død i Brabant, hvor han var i krigstjeneste hos de Allierede. Den anden bror Nicolai skulde bo paa Sjælland.

Da magistratens missiv- og kopibøger mangler for disse aar, kan intet nærmere om arven ad den vei erfares. Imidlertid findes et register til missivbogen for aar 1710—1711 og ved en gennemgaaelse af dette sees, at foruden ovennævnte brev, er følgende skrivelser indløbet til magistraten om denne sag:

- 1710, 25. april: Brev fra Henrich Galt i Mariager ang. arven efter Abelin.
- , 5. Marts: Et tingsvidne fra Mariager, at Hr. Henrich Galt¹⁾ og hans sødskende ere Rasmus Abelins søstrebørn.
- , 29. Oktober: Tingsvidne af Ebeltoft angaaende en af Erasmus Abelins arvinger, Nicolay Rasmussens herkomst.
- 1711, 25. Januar: Christian Lemmiches missiv til magistraten ang. Dorte Andersdatter Abelins arv efter hendes farbroder.
- , 9. Marts: Peder Christensen's Mariager fuldmagt in blanco, at paa hans vegne hos Michel Busk maatte oppebæris og qvitteris fore den arv hannem efter hans broder Abelin var tilfalden.

Sammenfatter man de her meddelte oplysninger om Abelins arvinger fremgaar, at Rasmus Abelin med sikkerhed har havt 3 søskende:

1. Afdøde klokker i Mariager Anders Christensen der har efterladt sig 3 børn:
Gregorius Anderssen død i Brabant i fremmed krigstjeneste.
Nicolai Anderssen boende paa Sjælland.
Dorte Andersdatter, enke efter Rasmus Guldsmed, boende i Mariager.
2. Peder Christensen boende i Mariager.
3. Afdød Søster gift med N. N. Galt, bl. a. børn sønnen:
Henrik Galt, f. ca. 1663 † 22. April 1721, som res. kapelan i Mariager.

Foruden disse 3 kjendte søskende til Abelin maa ogsaa Nicolay Rasmusen fra Æbeltoft være arving, enten han nu er en bror- eller søstersøn.

Hvad arvrens udbetaling angaar, saa oplyses der kun i den førnævnte hovedarvebog, at i 1718 i boet efter Kirstende Fine († 30. November 1717) enke efter byskriver i Bergen Thomas

¹⁾ Wiberg: Henrik Galt, res. kapl. i Mariager, 28. Juni 1698, o 18. November.

Født ca. 1663, g. m. Inger Andersdtr. Bloch, f. ca. 1672 † 1. Marts 1737. 1 søn og 1 datter. Henrik Galt † 22. April 1721.

Christensen Montagne¹⁾ beroede en sosterlod af arven efter Abelin stor 188 rdlr., der da udbetaltes. I dødsboet efter kuratoren for Abelins bo Michel Busch sees, at den største del af arven var udbetalt Abelins arvinger og den resterende del blev udbetalt i 1728.

Det til Bergens magistrat indsendte brev ang. arven efter Abelin lyder som følger:

»Kgl. May's Byfogit udj Mariager og Herredsfogit over Gierløfherrit Niels Jenssøn og Hans Ollesøn Borger og Indvaaner i be^{me} Mariager dend Dag i schrifver Sted, Gjør Vitterligt at Aar 1710 Onsdagen d. 12. Martij: Er paa for^{ne} Mariagers Byeting for Retten fremkommen dend høyagtbare og Velfornemme Mand Sigr. Christian Lemmiche forige Raadmand her samesteds, som paa Velfornemme Matrone Daarette, Sl. Rasmus Guldsmeds Vegne : efter gifne Fuldmagt d. 1. Martij nest foreschieede, og udj hendis egen Nerverelse, efter Anleeding af dend, af kongl. May's Byefogit her paa Stedet ædle Sigr. Niels Jenssøn foreviste og her for Retten publicerede Mesive af 23. Julij 1709: hannem indhendiget, fra dend ædle og Velvisse Magistrat udj dend kongl. berømte Handels Stad Bergen i Norig, betrefende dend høyfornemme og nu sl. Mand Rasmus Abelin, som boede og døde der sammesteds, hans dødelig afgang : fremstelligende for Retten sex louschichede Vindis Personer, nemlig Sigr. Niels Christensøn Spentrup Byeschrifer, Knud Pedersen Schipper, Alexander Villumsøn Perch, Maren Johans Datter Kals, Margreete Peder Datter og Maren Søren Anderssons, som lengt her i Byen haver været, og best er vidende, at oven^{te} Daarete Anders Datter er dend velbe^{me} sl. Mand Rasmus Abelins Broder Datter, som hannem med rette arfve bor. Og er saa vonden af be^{me} Niels Spentrup, at det er udj Guds Sandhed hannem fuld vitterligt at meere velbe^{me} sl. Mand Rasmus Abelin, og sl. Anders Christensøn Klocher, be^{me} Daarete Anders Datters Fader, som boede og døde her samesteds, var fulde Brødere af en Fader og Moeder, og hafde er^{me} Anders Christensøn Klocher trende Børn, 2de Sønner dend ene ved Nafn, Gregorius Andersson, dend anden Nicolaj Andersson, og en Datter be^{me} Daarete Anders Datter, og haver begge be^{me} Sonner lenge været her frå Stedet, og er Spargerit at dend eldste Son Gregorius Andersson skulle

¹⁾ Thomas Christensen er født i Bergen 7. Februar 1640 af forældre Christen Christensen, borger og Ædel Thomasdatter Ruus. Han blev 1667 16. Februar beskikket til at betjene byskriverembedet i hans morbrors Hans Thomassen Ruus sygdom og efter dennes død 6. Juni 1669 efterfulgte han ham i byskriverembedet. Thomas Christensen Montagne døde i Bergen 1716.

være bleven død i de Alleertis Tieniste i Krigen, og Nicolaj Andersson at være i Selland i levende Live, saa Daareete Anders Datter er en ret og sand Arfving paa en Søster Lod, imod begge hendis beme Brødere om de begge til er i levende Live, som hannem ej fuldkomelig var Vidende, huilche hans Vidne hand saaleedis ved høyeste Helligens Ed og opholdende Finger eftter Loven bekræftede.

Ligeleedis og ved lige soren Ed og opholdende Finger vant og bestoed forskrefne, Knud Pederson Schipper, Allexander Villumson Pærch, Maren Johans Datter Kals, Margreete Peders Datter og Maren Soren Andersson en huer for sig, at det var udj ald Sandhed vest og dennem fuld vidende Ord til Ord som Byeschriveren Niels Spentrup för vondet haver, at oftte erme sl. Rasmus Abelin, og sl. Anders Christensøn Klocher, beme Daareete Anders Datters Fader, var fulde Brødere, og Anders Christensøn hafde 2de Sønner ved Nafn som melt er, og dend eene Datter beme Daareete Anders Datter, som er en sand Arfving paa en Søster Lod, mod beme hendes Brødere som lenge her fra Stedet været haver, om de er begge levende eller døde vidis iche til visse. Hvor efter meere beme Christian Lemmiche var udj de i Dag værende otte stoche Mænd, nemlig Michel Sørensen Tømmermand, Hans Jørgen Høyer, Jens Christensøn Handschemager, Jens Clemindsøn Drejer, Peitter Hanssøn Fældbeder, Christen Jenssøn Peiterson og Niels Michelson, alle Borger og Indvaaner her samesteds, deris paahor Tingsvinde beschrefven begierende, Huilche forskrefne Dannemænd, alle endregteligen vonde, samme Dag paa forne Ting at have seet og hørt pacere saaleedis som forskrevet staar, og at de saa vonde for os, vinder vi med egen underschrifne Hænder og hoestrogte Zignetter; Actune Anno et Die ut supra.

N. J e n s s e n (L. S.) H a n s O l u f s s o n (L. S.).«

Sammen med dette brev laa en skrivelse fra Christian Lemmiche, hvori han tilkjendegiver magistraten, at han er Dorthe Andersdatters befuldmægtigede og beder magistraten om hurtig opgjør osv.

Da de fleste af Abelins arvinger er fra M a r i a g e r, ligger det nærmest at anse denne by, som Abelins fødested og hans slegts hjemsted. Denne Antagelse styrkes endmere, naar man tar for sig W i b e r g s: »Præstehistorie« og ser paa presterne i Mariager. Her finder vi, at i 1618 var H a n s J a c o b s e n A b e l sogneprest. Denne var født ca. 1593, var gift men Kirsten Pedersdatter og havde 14 børn. Døde 3. April 1648.

Da Rasmus Abelins far hed Christen (Abel), saa kan Hans ikke være faren; men at man her staar nær løsningen af gaaden om

Abelins slegt, kan neppe betvivles, ligesom det hermed maa ansees utvivlsomt, at navnet Abelin er = Abel.

Ved en undersøgelse af arkivsager fra Mariager, som jeg ikke har anledning at foretage, skulde man kunde haabe, at der paa grundlag af de her meddelte oplysninger maatte kunde skaffes fuld klarhed over Abelin og hans slegt.

Lidt om Sognepræst Johannes Teiste i Eidanger.

Af E. A. Thomle.

Jeg har i dette Tidsskrift 4. R. VI. B. S. 104—42 meddelt nogle Oplysninger om Forbindelsen mellem den i det 17de Aarhundrede uddøde adelige Slægt Teiste og nogle senere forekommende Slægter og Personer af dette Navn. Af disse sidste er ogsaa Sognepræsten til Eidanger Johan eller Johannes Lauritssøn Teiste (Johannis Laurentii Teistius), der formodes at være en Søn af Laurits Michelssøn i Oslo og en Datter af Raadmand i Bergen Johan Anderssøn, hvis Moder var Karen Jonsdatter Teiste (af den adelige Teisteslægt). Om denne Johan Teiste til Eidanger var det kun meget faa Oplysninger, jeg dengang havde. Men en ganske interessant Oplysning om ham og hans Kone findes blandt Carl Deichmans Miscel. Det hedder nemlig her: »Opskriften paa Lysestagerne i Eidanger Kirke: Petter Jacobsen konst. Majest. Zollbedienter über Langesunds Zoller, residerende auf Hualen, mit sein Haus-Frau Maria Lucretia von Böslager, verehren dieses par Löchters zu Eidanger Kirke Anno 1660. G. G. R. V. D. D. S. D. H. NR. O. M.«

Beretningerne herom ere disse: Maria Lucretia v. Böslager var født i Tydskland af hoi Extraction, men da hun efter sin første Mands Død giftede sig med bemeldte P. Jacobsen, hendes Fuldmægtig, blev hun forsat og forfulgt af Familien, saa hun med en Del af hendes Midler flygtede til Norge, hvor hun kom til at bo paa Hualen her i Eidanger. Hendes Mand P. Jacobsen blev saaledes Visiterer ved Eidanger Fjorden, da Toldboden i den Tid laa paa Traag i Bamble Sogn. Deres sammen avlede Døttre bleve gifte mestendels med Bønder i Eidanger og boede paa Aass, Hovboll, Plogstad, hvilke Gaarde deres Moder eiede, i lige Maade Odevald,